LAVTI BACCHIDIBVS DISPVTATIO.

QVA

ORATIONEM

MVNERIS PROFESSORII ORDINARII

IN VNIVERSITATE LITTERARVM

VRATISLAVIENSI

SVSCEPTI CAVSSA

DIE XXII. M. IANVAR. A. CIↃIↃCCCXXXVI. HORA XI.

IN AVLA MINORE

PVBLICE A SE HABENDAM

INDICIT

FRIDERICVS RITSCHELIVS

PHILOSOPHIAE DOCTOR ET PROFESSOR PVBL. ORD., SEMINARII REG. PHILOLOGICI CONDIRECTOR, MVSEI ARCHAEOLOGICI NVMISMATICIQVE DIRECTOR.

VRATISLAVIAE

EXPRESSVM FORMIS GRASSII, BARTHII ET SOC.

§ 1.

Inter Plauti fabulas quae aetatem tulerunt uiginti cur nonum locum Bacchides obtineat, probabiliter nuper ſignificatum eſt Muelleri in Varron. de ling. lat. annotatione p. 304. Et uniuerſum quidem fabularum ordinem neminem unquam fugit ex grammatica litterarum ſerie aptum eſſe. Quod diſponendi genus ſatis ueteribus uſitatum praeter alia ab Welckero commemorata Prolegom. in Theognid. p. CV. in Anthologia Graeca poſt Iacobſium Paſſouius demonſtrauit, ad Ciceronis adeo orationes Niebuhrius accommodauit. E compluribus autem formis illius generis, de quibus poſt Rankium Comm. de Heſych. p. 70. 84. ipse explicatius alio loco egi, unam eamque minime raram ſcimus hanc fuiſſe, ut neglectis reliquis prima quaeque ſingularum uocum littera ſpectaretur ſola. Quocirca etſi non est quod miremur nominum hos ordines: Captiui, Curculio, Caſina (nisi quidem Sam. Petiti inuentum arriſerit Caniſſam ſubſtituentis ioculariter Miſcellan. II, c. 19.) Ciſtellaria: Moſtellaria, Menaechmi, Miles, Mercator: Pſeudolus, Poenulus, Perſa: Bacchides tamen non uidetur alia cauſſa exputari poſſe cur mediam inter Epidicum et Moſtellariam eſſe, quicunque hodiernum ordinem instituit, uoluerit, niſi quod uel ſeiungere ab Epidico uel huic adeo praemittere eam fabulam uereretur, in qua tanquam prius editae Epidici ipſius mentio fieret II, 2, 36:

Non erus, ſed actor mihi cor odio ſauciat.
Etiam Epidicum, quam ego fabulam aeque ac me ipsum amo,
Nullam aeque inuitus ſpecto, ſi agit Pellio,

Vbi non auſim *Pellio*, pro quo editiones Aldo priores tenent *pelio*, cum Iano Gulielmo Plaut. Quaeſt. in Bacch. cap. I, p. 150., Bothio et Windiſchmanno in Muſeo Rhen. a. 1833. p. 112. mutare in *Pollio*, quamuis de Symmachi Publilio Pollione agi probabile ſit. Dubia uis eſt comparati a Gulielmo *Apellinem* ap. Feſt. p. 19. Lind.: alieniſſimum Priſciani I, 6, 34. p. 33. Kr. *compes* pro *compos*, allatum a Conr. Schneidero Elem. gramm. lat. I, p. 12.: ſed ſatis congruunt Feſti p. 74. 75. gloſſae *helus*, *hemo* pro *holus* (*olus*), *homo*, rem conficere illud uidetur, quod gentilicii nominis non tantum *Pollius*, ſed etiam *Pellius* forma reperitur in Gruteri Inſcriptionibus, iis exemplis quae conſignata habes in Scaligeri indice p. CCXXXIII. Sed ut illuc reuertar, ab ipſo Varrone profectum eſſe totum, qui hodie obtinet fabularum

Plautinarum ordo, aegre persuaserit Muellerus. Qui etsi Varronem lib. VII. de ling. lat. § 107. et 108. in commemorandis Naeuii fabulis secutum esse litterarum ordinem initialium coniecit non sine magna ueri specie, tamen de Plautinis differens ideo minus mihi satisfecit, quod, qui temporum rationi tantum tribuisse putatur, ut tam graui inconstantia simplicis ordinis concinnitatem turbaret, profecto eandem temporum normam uidetur ad uniuersi generis dispositionem adhibiturus fuisse. An quis dubitabit, quin potuerit, ut uoluisse aliquantisper statuamus, certissima annorum descriptione singulas fabulas Varro definire? cui praesto fuerint L. Attii, natu maioris quidem, sed eiusdem etiam aequalis poetae et amici, Didascalicon libri Graecorum exemplo compositi, de quibus post praeclaram*) Maduigii disputationem (Opusc. acad. p. 87. sqq.) nihil iam controuersiae superesse credo; qui praeterea ipse non tantum de poetis, de scenicis originibus, de comoediis Plautinis, sed etiam de actionibus scenicis dedita opera quaesierit et singulis commentariis exposuerit; eas denique fabulas, quarum uel nobis, si recte coniecit Windischmannus l. c. p. 110. sqq., duae seruatae didascaliae suppetant. Quare si quid uideo, aut alio omnino ordine superstites Plauti fabulas Varro disposuit: nam superstites XX. cum Vidularia quin ipsae illae XXI. Varronianae sint, non uideo cum Grauerto (Diar. scholast. a. 1828. p. 1166. et Anal. hist. et philol. p. 130.) dubitandi rationem: aut, quod amplector lubentius, ne Bacchides quidem ex reliquarum societate exemit, sed ante Captiuos collocauit. Vnde posteriore demum tempore auulsa religiosi siue grammatici siue librarii sedulitate locum post Epidicum inuenit. Quod num iam saeculo p. Ch. quinto factum sit, quo antiquissimum librum Ambrosianum postea rescriptum, quem Antoninorum aetati liberalius tribuerat Angelus Maius Plaut. Fragm. p. 10., modestius Niebuhrius rettulit Opusc. hist. et philol. p. 174.: ex Maii quidem narratione non apparet. Sed factum sit oportet ante ea tempora, quibus dirimi in duas partes Plauti fabulae coeptae sunt, quarum altera octo fabulas nunc priores ab Amphitruone ad Epidicum complectens nulla aetate non legi describique solita est, altera a Bacchidibus pertinens ad Truculentum per quingentos ut perhibetur annos delituit, soloque Germanicorum beneficio coenobiorum ab interitu uindicata, saeculo demum XV. Italis hominibus, ut accuratius alibi exposui, denuo innotuit.

§ 2.

Facile intelligitur, si alterius Plautinarum fabularum uoluminis initio collocata Bacchides erat, quomodo eius comoediae ipsum caput perire potuerit. Quemadmodum

---

*) Praeclaram cum dico, recedo ab uno loco p. 109., ubi Attii (apud Nonium p. 150, 12.) tetrametros potuisse hos esse credidit:

Et eo plectuntur poetae, quam suo uitio, saepius,
Ductabilitate nimia uestra aut perperitudine.

Nam de *tertia uocis* **ductabilitate** *syllaba ictu producta* fefellit eum opinio. Scribe:

Aut ductabilitate nimia uestra aut perperitudine.

Nisi quidem ulterius continuata oratione a *Quod* uel *Cum* uel *Vt* uersus incipiebat.

Varronianarum XXI. unam, Vidulariam, item nouimus non aliam ob caussam intercidisse, nisi quod extremum locum teneret uoluminis Plautini temporum iniuria laceri facti. Deesse autem Bacchidibus aliquantum ad integritatem, inde ab saeculo XV. creditum est. Quod quidem primum inscriptio fabulae testatur, *Bacchides Dimidiatae*, quae est in Bartholomaei Schobingeri Icti codice apud Pareum, in Merulae editione principe, Scutarii Mediolanensi a. 1490., Veneta a. 1495., Saraceni Veneta a. 1499., Pii Mediolanensi a. 1500., Beroaldi Bononiensi a. 1500., Pyladis Brixiensi a. 1506., Vgoleti Parmensi a. 1510., Carpentarii Lugdunensi a. 1513. et eiusdem Parisina, Angelii (uel Iuntae) Florentinis a. 1514. 1522. 1554., Aldi Veneta a. 1522.; pro qua leui lapsu in Venetis a. 1511. et 1518. est *Bacchides Dimiatae*. Haec inscriptio quomodo accipienda sit, docent antiquiorum interpretum notationes Bernardi Saraceni et Ioannis Baptistae Pii. Ille enim argumento ab semet facto haec praemisit: *Haec una de duodecim comoediis postremo habitis caret principio et in plerisque locis dimidiata est ut reliquae subsequentes: quae hoc nostro pro suo contenta erit argumento.* Pius autem enarrato omni Bacchidum argumento primum haec subiicit barbaro ut assolet sermone, quae sane ad finem potius uidentur quam ad initium fabulae spectare: *Sed ut poetarum festiuissimus et amabilissimus est plautus reliquit inabsolutam ut puto comaediam scilicet exemplum secutus apellaeum: qui opera graphice et consummatissime politurae semipolita posteritati commendauit ut superesset artifici regressus ad ueniam: et ut daret existimandum quod et quantum fuisset opus ni mortis intempestiuitas obstrepuisset: et artifici ad sequiora tendentem interpellasset.* Paullo autem post sic pergit: *Inditium quod haec fabula dimidiata sit est Nonnius Marcellus: qui in bacchidibus plautina fabula citat haec carmina: quae non exstant. Limaces uiri: quos dictos autumat quod atterant et consumment: et hoc: quibus ingens in animo nobili modicum sine uernulitate: et hoc praenestinum opino esse ita erat gulosus: haec omnia desunt in tritis exemplaribus.* Apparet uetustissimorum editorum sententiam hanc fuisse, ut ferme dimidiam partem Bacchidum deesse existimarent, et ab initio quidem ut puto fabulae deesse, quandoquidem uel Argumentum uersibus astrictum, quo reliquarum nulla fabularum caret, desideraretur oportebat. Nec discrepans Pii fuit iudicium. Qui etsi ambigua sententia dimidiatam uocare fabulam uideri potest: tamen ex iis, quae infra § 4. afferentur, intelligitur non alio in loco nisi ab initio mutilam habuisse et ad hanc partem deperditam uersus ab Nonio seruatos rettulisse. Sed Saracenum non item est ambiguum aliquantum diuersam in sententiam *dimidiatus* uocem interpretatum esse. Is enim cum principium fabulae desiderat, significare solum argumentum uidetur; cum autem etiam aliis in locis plerisque dimidiatam iudicat ut reliquas subsequentes, de uniuersa condicione cogitat posteriorum XII. comoediarum, easque in codicibus peius habitas magisque quam priores octo esse mutilas et truncatas significauit. Eodem prorsus modo de Plauti *fabulis dimidiatis* iam in edit. princ. praef. Merula locutus erat. Quem *dimidiatus* uocabuli significatum, ut sit simpliciter *diuisus*, *sectus*, etsi ex Tertulliano firmare uelle Ducangius uidetur Gloss. med. et inf. lat. II, p. 1506., tamen in illis quidem duobus exemplis, quae sunt de carne Christi c. 5. (*quid dimidias mendacio*

Christum?) et adu. Marc. I, c. 24. (*unde haec dimidiatio salutis?*) de bipartita tum Christi natura tum salutis condicione agitur. Prorsus autem singulare est, quod eius prologi auctor, ad quem iudicandum statim accedemus, geminas sorores Bacchides *dimidiatas* dixit u. 50.

§ 3.

Eorum, quae antea disputauimus, ueritas eo arguitur, quod breui interiecto temporis interuallo Bacchides prodiit amplis redintegrata uidelicet supplementis, nec extremae fabulae subnexis nec insertis mediae, sed in ipso capite collocatis. Quae enim uulgo praemissa feruntur Argumentum, Prologus et Scenae primae septem et uiginti uersus priores, ea primus uulgauit in Iuntina prima a. 1514. Nicolaus Angelius, idque in praefatione ipse his testatur: *Hoc de plurimis uere licet gloriari quod nos omnium primi quos legerimus prologum bacchidibus Dimidiatis et primi actus initium diligentia nostra repertum restituimus.* Vere autem illa ab Angelio reperta dici nec esse ab ipso facta, documento uel hoc esse potest, quod uersum a fine quartum cum lacuna, qualem in chartis eum inuenisse apparet, typis repeti iussit:

Si astartan on Bromion, Deosque uoluptarios.

Quod quominus callide institutum suspicere dissimulandae fraudis caussa, Angelii additamenta reputes ab ipso editore inscribi *Argumentum subditiuom, prologus subditiuos, Scena itidem subditiua.* Repertis igitur in aliquo codice supplementis quaeritur quae sit fides tum habita tum habenda. Ac proximo quidem interuallo Iuntinam excipiens Venetae a. 1518. editor Lucas Olchinensis Canonicus quam illis nihil tribuerit, testatur ipsa litterarum dissimilitudo, quibus ea exprimi curauit seiuncta ab reliquorum continuitate; prorsus omiserunt Aldus eumque secuti Cratander in Basileensi a. 1523., Stephanus in Parisina a. 1530., item Lambinus; Gibertus autem Longolius etsi in Colonienses a. 1530. et 1538. (e quibus pependerunt Heruagii Basileenses a. 1535. et 1550. Gryphiique Lugdunenses a. 1535. 1537. 1540.) recepit, tamen ne quis falleretur, cauit his uerbis: *Argumentum sequens cum prologo et primi actus initio, quoniam carmina illa non satis redolere Plautinam elegantiam nobis uisa sunt, subdititia putamus.* Aliquanto ab his discreparunt acerrimorum uirorum iudicia Ios. Iusti Scaligeri et Adriani Turnebi, quorum ille Catalect. *prologum Bacchidibus Plauti praepositum* οὔτε πρώην οὔτε χθές *factum* dicit, hoc est, ut ipse interpretatur epistola ad Taubmannum in huius edit. II. p. 1314., *non quidem recentioris, sed tamen sequioris aeui;* hic autem Aduersar. lib. II, cap. 15. p. 31. b. *extat* inquit *in Bacchid. prologus non ille quidem a Plauto scriptus, qui tamen antiquitatem olet;* et lib. XIII, cap. 22. p. 246. b.: *prologus qui Plauti Bacchidibus praetexitur, non ille quidem a Plauto scriptus: apagesis illum a tam eleganti latinoque comico: ueruntamen a ueteri aliquo scriptore profectus, non recenti memoria natus.* Quorum non ueritus auctoritatem modestius, ut consueuit, Camerarius, *quae uero* ait *addita leguntur in editis libris, ut licet per me de iis sentiat quisque quod uoluerit: ita uel mediocriter literis Latinis erudito dubium esse non potest, Plautina illa non esse;* multo

autem confidentius nostra demum aetate Niebuhrius tralaticiam fidem supplementorum illorum adortus est. De cuius commentatione, quae de scenis suppositis Plautinarum fabularum scripta primum in Actis Academ. Berolinens. a. 1816. prodiit, nunc repetita est in Opusculis historicis et philologicis, non diffiteor me sic sentire, ut eam nequaquam ex omni, ac ne maxima quidem ex parte probandam putem. Nam cum persuasissimum habeam, ex omnibus, quae suppositarum nomine comprehendi solitae sunt, unam illam scenam, quae est in fine Poenuli, ex ipsa antiquitate esse repetendam: tum nihil unquam meo iudicio institui a tanto uiro infelicius potuit, quam quod eam scenam, quae subiicitur Aululariae praeter Codri Vrcei supplementa, tribuere Plauto, eas autem, quae mediae Mercatori inculcantur, certe ad Plautinam aetatem referre est aggressus, utrasque autem absolutissimis nescio quorum *senariorum Italicorum* numeris compositas pronuntiauit, quae nullos unquam numeros uel habuerunt uel ullis machinis recuperabunt. Sed mitto haec, quae non sunt necessario cum proposita quaestione uinculo coniuncta.

§ 4.

Ad Bacchides autem quod attinet, Niebuhrii equidem sententiam non tantum ex animo amplector, sed etiam satis mirari nequeo, qui tandem aliquot haud exigui acuminis et doctrinae uiri aliquamdiu caecutire de iis si dis placet carminibus potuerint, quorum extrema futilitas sua sponte quasi incurrit in oculos. Nam siue inuentionem spectas poeticam: nihil excogitari ab ipsius fabulae argumento et nexu alienius potuit, nihil magis abhorrens ab antiquitatis sensu, moribus ueteris comoediae nihil repugnantius, nihil sententiarum uel insulsitate frigidius uel obscuritate impeditius uel earundem molestius repetitione; siue uerba et numeros contemplaris, nihil sermonis aut inficetius ieiunitate aut insolentia importunius, prosodiae autem et metrorum puerili imperitia nihil turpius, immo flagitiosius. Cuius generis pauca specimina ex infinita multitudine decerpta animi caussa infra posui, quae apparet receptam nouicio usu et consuetudine pronuntiationem sequi solam:

Frequénter frémunt átque mále múſſitant.
Aequom ést, uos déo fáceré siléntium.
Eccé fabór iam uóbis quód expétitis.
Quicquid huiúsce géntes férunt inclytae,
Nonnihil nóstro gésta súnt consílio.
Nunquám quod mihi plácet, illi displicet.

Diutius uersari in comprobandis iis, quae supra dixi, et me indignum puto et lectoribus et hodierna horum studiorum luce: tametsi scio in istis ineptiis emaculandis et resarciendis aliquid studii I. H. Vossium, multo autem plus posuisse Bothium, eundemque in ea Plauti editione, quam elegantiorum hominum in usum parauit, ipsum Scaligeri iudicium comprobasse.

Nunc autem ulterius etiam progrediar, atque, a quo ficticia illa supplementa profecta sint, patefaciam. Eiusmodi aliquid primus significauit Gibertus Longolius,

sic commentatus in editione Coloniensi priore a. 1530., Annot. in Bacch. init.: *Primus actus Bacchidum desideratur cum prologo, caeterum quod nos subnexuimus, non esse Plautinum, praeter id, quod ipsa dictio per se satis testatur, etiam in Romano codice tantum hoc deerat, pauci tamen mutilique uersus referebant adhuc nescio quid Plautinum. Quod autem habemus dedit Lascaris grammaticus ille graecus, ut testatur in epistola ad Bembum, quod Messanae in Sicilia inuenit. Sunt multi, qui a Francisco Petrarcha effictum putent.* Repetita haec in altera Longolii Coloniensi a. 1538. ita sunt p. 344., ut ex parte intelligi nequeant. Pro illis enim: *praeter id, quod ipsa dictio* posita haec sunt non mutatis reliquis: *praeter id: Nam quod ipsa dictio.* Sed hoc ut sit casu factum, aliquanto grauius est, quod, quae in edit. I. dicitur *epistola ad Bembum*, in altera facta est *epistola quaedam Plauto praefixa.* Eiusmodi epistola cum impresso Plauto nulli praemittatur, consequitur aut manu scriptum Plautum aut scriptam certe in impresso Plauti exemplo epistolam significari: ut non sit mirum, nec in Petri Bembi scriptis Niebuhrium, nec alicubi uel me uel uersatissimum in Italicarum litterarum historia Theoph. Friedlaenderum Berolinensem, qui mea caussa illam in rem inquisiuit, eius uel minimum uestigium indagasse. Constantinus autem Lascaris (qui quidem Liscaris non Taubmanno tantum, sed hodierno homini Bothio dicitur) cur non magis possit quam Petrarca auctor ipse haberi eorum, quae a se detecta est professus, apposite Niebuhrius p. 171. sq. disputauit. Quis autem fuerit auctor, etsi non ea, quam hic commendabat uia repperi: ut in Italorum illius saeculi philologorum simul et poetarum lectionem me insinuarem, ex ipsaque uersuum indole coniecturam caperem: tamen haud paullo, ut puto, certiore afferendi testimonii utar. Atque aperuit iam ante CCCXXXV. annos Plauti interpres Io. Bapt. Pius, illis quae § 2. posteriore loco posuimus uerbis haec continuans: *Circumferuntur integrae bacchides carminibus additis a panormitha: quae non adstituere uisum cum absque controuersia Plautina dignitate careant. Quid cum leonibus uulpes iungam? Sincerum cuperem uas incrustare.* Manifestum est Antonium illum Beccadellum significari, qui Panormitam se uocari a patria maluit, academiae Neapolitanae, cui postea Iouianus Pontanus praeerat, socii autem ascripti praeter alios a praestantissimo Tirabosco commemoratos Hist. litter. Ital. Vol. VI. part. I, p. 105. sq. (lib. I, c. 3. § 27.) Laurentius Valla et Ianus Parrhasius fuerunt, conditorem, carissimum Alphonso regi: de cuius uita et scriptis idem Tiraboscus erudite exposuit Vol. VI. part. II, p. 687. sqq. (lib. III, c. 1. § 57. 58.) Apprime autem huc conuenit, quod de eo Paulus Cortesius, aequalis Panormitae, iudicium fecit, ex libro de hominibus doctis a Tirabosco p. 691. excerptum: *In aliquo igitur numero fuit Antonius Panormita, homo doctus, et Iuris bene peritus. Diligenter etiam satis loquutus est, et ut esset paullo politior, elegantiam sermonis Plautinam uolebat imitari, sed ab eo aberat illa orationis integritas, ac sententiosa concinnitas: itaque sunt epistolae eius languidiores. Fuit tamen perargutus Poeta, et illis temporibus non contemptus: nam is primus uersus ad mensuram quandam numerosumque sonum reuocauit; antea enim fractis concisisque numeris parum admodum uersus a plebeiis rhythmis differebant, quamquam eius fere tota Poesis est obscena.* Tertius igitur nunc in Antonii f. Codri Vrcei et Hermolai

Barbari societatem Antonius ille Panormita asciscendus. Nam de Hermolao etsi in eo siue Morellius siue Niebuhrius p. 177. fallitur, quod illum Amphitruonis scenarum auctorem se profiteri dixit: neque enim uel huius uel alius certae fabulae ullum indicium exstat in Hermolai ad M. L. Phosphorum episcopum Signinum epistola, quae est inter Angeli Politiani epistolas lib. XII, 25. p. 419. ed. Gryph. a. 1536.: tamen uerum est omnino *octonariolos suos* commemorare Hermolaum, quibus Plauti siue unam siue plures comoedias, quae *ambustae et mutilatae* circumferrentur, reconcinnarit interpolaritque de suo. Non autem aegre intelligitur, quomodo, quos uersiculos natu Siculus homo Neapoli composuisset, in eos Messanae forte incidere Lascaris potuerit. Ac forsitan aliquid lucis in hanc quaestionem redundare ex eo codice potuerit, quem duodecim fabulas posteriores complectentem Messanae Goettlingius uidit, nunc relatum in Blumii Biblioth. libr. mss. Ital. p. 227. Nec quicquam caussae esse uideo, cur dolo malo potius egisse, quam lusisse animi caussa Panormitam suspicemur, uel de fraudis participe Lascare cogitemus cum Niebuhrio; eo minus caussae, quod non obscuram fuisse illius supplementi originem ipso Pii exemplo doceri uidemur, cui quidem reliquarum scenarum suppositarum auctores, quantum ex eius commentariis licet iudicare, non item cogniti fuerunt. Quod ualere etiam in Aululariae illam scenam uolo, quam errarunt omnes qui ab Carpentario primum editam narrarunt. Ceterum quem Longolius codicem Romanum antestatur, de eo hic dicere eo minus attinet, quo diligentius in eum alio loco inquisiuimus.

§ 5.

Vnum quiddam restat, silentio non praetermittendum, quia coniunctum est cum utiliore quaestione. Lepidum enim illum Bacchidum instauratorem ne origo quidem fabulae Graeca fugit Prologi u. 36.:

Philemon Graecam olim dedit fabulam.
Hanc qui graecissant, Euantides nuncupant:
Plotus, qui latinissat, uocat Bacchides.

Nihil hoc scrupuli iniecit Parei credulitati in editione III., quam collectis *imitationis Plautinae* exemplis ditauit; ficticium dicere Niebuhrius non dubitauit. Nec praeterire quemquam potest, fictum Graecae fabulae nomen esse ab eo, qui latinum Bacchides uertere uolens, non ualens, de Bacchi nomine Euan cogitaret: cuius dei a Plautina fabula alienissimi in toto prologo ineptissimum in modum mentio frequentatur. Quod autem cuius Graeci poetae exemplum expresserit Plautus, etsi non est testimonio proditum, tamen haud improbabili ut arbitror coniectura assequi licet. Reddidit enim, nisi fallor, Menandri *Δὶς ἐξαπατῶντα*. Nam primum ipsa inscriptio in Bacchides quadrat ut quae maxime; quippe omnis argumenti inuentio et tractatio fundamento nititur hoc, quod ab uno callidissimo seruo Chrysalo uno eodemque die eademque in caussa bis decipitur Nicobulus senex. Quod in ipsa fabula tum Nicobulus fatetur

tum Chryſalus gloriatur tum ſeni exprobrat cauillabunda una Bacchidum. Sic enim V, 1, 4. ſenex:

Perii: pudet: hocine me aétatis ludós bis factum eſſe indigne. *)

---

*) *Ludos* aſciſcendum ex utroque Palatino pro uulgato inde ab editione principe *ludum:* cuius corruptelae fontem monstrat Lipſienſis, in quo eſt *ludus.* Duae ſunt locutiones, in quibus constans uſus Plautinus reſpuit ſingularem numerum, *ludos facere alicui,* et *aliquem ludos facere.* Illam habes Merc. II, 1, 1. et Rud. III, 1, 1.:

Miris modis di lúdos faciunt hóminibus.

Trucul. IV, 2, 46:

Iam hércle ego tibi, inlécebra, ludos fáciam clamore in uia.

Moſtell. II, 1, 80.:

Ludós ego hodie uiuo praeſenti ſeni
Faciam:

uere enim nunc receptus eſt datiuus, quem a manu ſecunda Vetus Cod. tenet, pro eo quod eſt in Decurtato, Lipſienſi, Principe, *ſene:* neque enim illius libri manus ſecunda fere eſt recentior quaedam, ſed optimarum ſaepe ſcripturarum ſeruatrix. Similiter eſt in Caſin. IV, 1, 3.:

Quam hic intus fiunt lúdi ludificábiles
Seni nóſtro.

Frequentior etiam altera locutio eſt, quanquam aliquoties affecta librariorum uitio. Amphitr. II, 1, 21.:

Rogáſne improbe étiam, qui lúdos facis me:

ſic enim Vetus: reliquorum pars Palatinorum *ludifacis,* alia pars cum Lipſienſi et Principe *ludificas.* Aulul. II, 2, 75.:

Quém ſenecta aetáte ludos fácias haud meritó meo.

Capt. III, 4, 47.:

'Vt ſceleſtus, Hégio, nunc iſte te ludós facit:

ubi *iſte* pro uulgato *is* commode praebuit Lipſienſis, nihili faciendae aliorum quorundam criticorum nugae ſunt. Bacchid. V, 1, 14.:

Me hoc aétatis ludíficari, immo édepol ſic ludós factum:

ubi in Decurtato erratum eſt *ludus.* Menaechm. II, 3, 34.:

Idm me amabo déſine ludos fácere atque i hac mecúm ſemul:

rectius enim *me,* quod ab omnibus libris abeſt, Gruterus addidit, quam *iam* geminarat Camerarius. Perſ. V, 2, 23.:

Lúdos me fácitis, intéllego.

Rud. II, 5, 13. Vetus Cod. (nam in Decurtato, Lipſienſi, Principe hic quaedam deſunt):

Nuſquam hércle equidem illam uideo: ludos mé facit.

Pſeudoli IV, 7, 71. ſq.:

S. 'Exploratorem húnc faciamus lúdos ſuppoſiticium.
B. 'Adeo, donicum ipſus ſeſe lúdos fieri ſénſerit:

quorum priore uerſu *ludos* coniecit Lambinus et ante eum eius recenſionis auctor, quam

Bacchis autem V, 2, 9.:

Pol hódie altéra iam bis détonsa cérto est. *)

Denique ὁ δὶς ἐξαπατῶν ipse IV, 9, 4.:

Sed Priamus hic multo illi praestat: nón quinquagintá modo,
Quadrigéntos filios hábet, atque équidem ómnis léctos sine probro.
Eos égo hodie omnis cóntruncabo duóbus solis íctibus. **)

Lipsiensis codex tenet: reliqui libri *ludo*. Sed *ludo facere aliquem* Plautus alibi non magis dixit, quam *ludum aliquem facere:* tametsi in Argum. Mostell. 7. legitur

Ludúsque rursum fit senex:

ubi permirum est in Decurtato (quanquam in hoc ambigue), Lipsiensi, Principe, itemque a manu prima in Vetere legi *ludósque,* quod non habeo quomodo explicem, nisi ut ex uetustissima linguae aetate repetam, cuius non adeo pauca uestigia in optimis libris Plautinis resident. Sed argumenta quidem acrosticha Plautinis fabulis praemissa, quale illud est Mostellariae, nondum potui adduci, ut cum Lingio Quaest. Plaut. p. 21. sq. ab ipso Plauto profecta crederem. Plautus autem quam fuerit in hoc genere tenax pluralis numeri, ex aliis quoque duabus loquendi formis apparet ad illius, quam tractauimus, similitudinem factis. Rudentis enim III, 5, 12. dixit:

Si té non ludos péssimos dimisero:

ita enim pro *non te* transponitur in Ambrosiano: eiusdemque fabulae IV, 1, 9., quod adiicio timidius,

Nam núnc et operam lúdos dát et rétia.

Quantum enim offensionis breuis syllabae productio habet, tantum ponderis addit utriusque Palatini et Lipsiensis consentiens auctoritas. Nam quod uulgatur *ludos facit,* in sola consignatum editione principe est: quae etsi in hac quidem fabula e bono fonte fluxit, tamen nec alibi uacat nec hic uacare uidetur ipsius Merulae correcturis. Atque auget suspicionem, quod peruulgatus illa aetate scriptor Priscianus (cuius mediocris in afferendis uersibus Plautinis fides est) non tantum *facit* illud, sed etiam *retiam,* plane ut scriptum est apud Merulam, prodidit VII, 11, 55. (I, p. 328.) Kr. Vt uix dubitem, quin ipsius testimonio grammatici Principis scriptura debeatur. Ac certe non praetermittendum est sententiae aliquod discrimen utriusque locutionis: quippe in reliquis exemplis cunctis non r e s qualescunque, sed solos h o m i n e s ludos fieri poeta dixit.

*) Sic haec describenda integri tetrametri bacchiaci in formam. Quodsi cui hiatus displicuerit inter duos pedes medius, rectius certe *áltera haéc iam* scribet, quam Bothii nuperum inuentum amplectetur *alterá iam.*

**) *Quadrigentos* scripsi cum Conr. Schneidero Gramm. lat. Elem. I, p. 735. Reiziique exemplo in Rud. V, 3 (2), 37. Leuius est, quod Bacch. IV, 9, 10. *quadragentis tenent* alter Palatinus et Lipsiensis; grauius, quod V, 2, 64. in illo ipsa *quadrigentis* forma seruata est. — Ceterum cur sic, ut feci, dimetiendum putem, nec hanc potius in speciem:

Quadrigéntos filiós habet átque equidem ómnis lectos sine probro:

non est difficile intellectu. *filius* binis syllabis pronuntiatur, ut sexies praeterea in hac una fabula: *equidem* autem, non *quidem,* consentiens librorum scriptura est.

Sed grauius eſt, quod e Menandria fabula quaedam ſeruata ſunt, quae monſtrare poſſe in Bacchidibus uideare. Nam qui a compluribus, quos habes apud Meinekium p. 48., ſcriptoribus affertur, ad *Δὶς ἐξαπατῶντα* **autem a Stobaeo Serm. CXX, 8. p. 460. Gaiſf. refertur Menandri uerſus:**

ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος,

eum in Bacchid. IV, 7, 18. reperimus ſic conuerſum:

Quem di diligunt,
Adoleſcens moritur, — (dum ualet, ſentit, ſapit.)

Recte enim ita tranſpoſuiſſe Pyladem arbitror, quae in codd. et uet. edd. ſcribuntur *quem diligunt di* vel *dii.*

Alteram congruentiam quandam non afferendam propter ſingularem aliquam probandi uim, ſed tamen, quamuis dubitationis plenam, non leuiter praetermittendam duco. In Bacch. II, 3, 74. memoratur Epheſius cariſſimus ſacerdos Dianae Epheſiae, ſiue Megalobuli ſiue, ut aliis uiſum, Megalobuzi uel Megabyzi filius, cui pecuniae uim ſeruandam crediderit Mneſilochus cum Chryſalo. Conſtat autem aliunde, *Μεγάβυζος* nomen fuiſſe illius Dianae ſiue ſacerdoti ſiue, quod eſt ueri ſimilius, ſacerdotium genti: quode ſatis egerunt Turnebus Aduerſar. XVIII, cap. 31. p. 352., Meurſius Exercit. crit. P. I. ſiue Cur. Plaut. Comment. in Bacch. cap. 3. p. 128. ſq., Caſaubonus et Menagius in Diog. Laert. II, 51., Albertus in Heſych. uol. II, p. 552., Burmannus in Quintiliani Inſt. orat. V, 12, 21., Harduinus in Plinii Nat. hiſt. XXXV, 10, 36. p. 697. et 11, 40. p. 704., Perizonius in Aelian. Var. hiſt. II, 2., Hemſterhuſius in Lucian. Timon. cap. 22. uol. I, p. 134. ſq., Wyttenbachius in Plutarch. de diſcern. adul. ab amic. p. 58. D. (Animadu. in Moral. uol. I, p. 471.), Schweighaeuſerus in Appian. de bell. ciuil. V, 9. p. 723. Ad eos autem ſacerdotes communem tradendarum concredendarumque pecuniarum morem pertinuiſſe, profugi exemplum Xenophontis docet apud Diogenem et in ipſius Expedit. Cyr. V, 3, 6. In haec ſane uix uidetur caſu conuenire, quod Megabyzi aeditui mentio facta eſt Menandri *Δὶς ἐξαπατῶντι* teſtibus Photio p. 50, 6. et Suida u. *ζάκορος*, quorum haec ſunt uerba: *Ζάκορος: νεωκόρος. Μένανδρος δὶς ἐξαπατῶντι·*

οὐ Μεγάβυζος ἦν,
ὅστις γένοιτο ζάκορος.

Sic enim haec ueriſſime Bentleius diſpoſuit, comprobatus a Meinekio. De interpretatione autem nec Hemſterhuſio aſſentior, *Μεγάβυζον* pro eunucho poſitum putanti, nec Toupio Emend. in Suid. P. II. p. 153. Lipſ. ſic uertenti: *alius eſt Μεγάβυζος, alius ζάκορος*, uel: *qui ζάκορος, non idem utique Μεγάβυζος.* Quid eſt enim, cur de ſententia communi quadam cogitemus? Immo uerba in mutuis comoediae ſermonibus poſita aut ſic uerto: *nullus* (Epheſi) *Megabyzus fuit, qui aedituus eſſet Dianae,* aut quod multo magis placet: *non Megabyzus aliquis fuit, qui aedituus Dianae Epheſiae eſſet?* h. e. ut arbitror, *cui crederetur pecunia?* Quam ſententiam ſi cum Plautina

ſcena in Bacchidibus conferimus, non eſt difficile intellectu, quomodo, ſiquidem Menandri ſabulam latinus poeta expreſſerit, apud utrumque omnis rei ratio comparata eſſe potuerit. Quaerit apud Menandrum Mneſilochi pater, quod ſua ſponte narrantem Chryſalum Plautus fecit non prius de Megabyzo interrogatum. Vides, quantumuis potuerit profecto exemplum ſuum in quibuſdam etiam deſerere Plautus, tamen ne neceſſe quidem eſſe ut Megabyzo Menandrio Megabyzi filium Theotimum Plautus ſubſtituiſſe credatur. Quidni enim etiam apud Menandrum interroganti Nicobulo reſpondere mendaciſſimus ſeruus potuerit: *non quidem Megabyzus ipſe, ſed ſane ex eo natus quidam Theotimus: — ?* Quid? quod rationem adeo perſpicere licet, cur praemiſſam Chryſali mendaciis Nicobuli interrogationem Plautus ſuſtulerit. Namque qui Graecis Menandri aetate notiſſimi fuerunt Megabyzi ſiue ſacerdotes ſiue aeditui Epheſiae Dianae, non item credibile eſt inter Romanos tam in uulgus notos fuiſſe, ut, qui de pecuniae apud Epheſios periculo audiret, nihil ei citius quam Megabyzorum recordatio ſuccurreret. At, inquit, iſtos Megabyzos eunuchos prodiderunt Strabo XIV, p. 641. (950. a.) et, ſi dis placet, Heraclitus Epiſtola ad Hermodorum apud Politianum Miſcellan. cap. 51. Nam ſane apud reliquos ſcriptores ſupra memoratos nihil eiuſmodi exſtat. Mitto, quibus argutiis Meurſii ineptias diluere Hemſterhuſius inſtituit, mitto infeliciſſimam huius coniecturam Plautino uerſui adhibitam: *Megalobyzus fidius.* Verumenimuero ad Plautum quidem eiuſque fabularum ſpectatores quid tandem attinebat, accurate condiciones tenere illius ſacerdotii? Quas ut largiar Menandri aequalibus non potuiſſe ignotas eſſe, tamen uel hic ipſe tantum abeſt ut non potuerit Plautinae ſcenae conuenienter rem inſtituere, nihil ut factu fuerit commodius. Ecquid enim facetius, quam improbum ſeruum fidei faciendae cauſſa primum negare, de quo quaeſierat ſenex, Megabyzum aliquem fuiſſe, continuo autem ad captandam ueritatis ſpeciem quandam cupidius iactare Megabyzi filium? quo apertiſſimo mendacio ſe ipse coarguere ridendumque praebere iis ſpectatoribus putandus eſt, quos Megabyzorum Epheſiorum condicionem tanquam rem tritam et peruulgatam illico recordatos cogitamus. Haud diſſimilis aliqua ex parte ratio eſt reſponſi in Milit. glor. I, 1, 61.:

Rogitabant: hicine Achilles eſt, inquit, tibi?
Immo eius frater, inquam. *)

Atque haec diſputaui uelut certo fundamento hoc nitens, quaſi non controuerſa Megabyzi uerſu Plautino mentio eſſet. At uero in Palatinis libris Lipſienſique eſt *megalobuli*, in ueterrimis editionibus *megaloboli:* quemadmodum in iiſdem *Nicobulus* ſcribitur *nicobolus.* Nam quod Pareus ex Palatinis *Megalobuſi* affert idque eos tenere omnem fidem teſtatur in Analect. Plautin. p. 325.: de eo diligentem alioqui hominem, quantum ex Decurtato perſpicio, oculorum acies feſellit. *Megabyzi* nomen primus commendauit Pius, haud contemnenda pro illius aetatis ratione uir eruditione, ſed

*) Huic uerſui aut eiecto *illarum,* aut hac tranſpoſitione ſuccurrendum:
Immo, inquam, eius frater. Innuit illarum altera.

rudi et incondita, in cuius annotatione Plinii, Plutarchi, Aeliani, Diogenis, Quintiliani, Appiani de Megabyzis testimonia afferuntur omnia; in continuitatem autem uerborum Pium secuti receperunt Beroaldus, Pylades, Vgoletus, Carpentarius, Angelius (cuius exemplum Iuntinum Meursius significat de uetere codice loquens), Lucas Olchinensis, Aldus, recipi iussit Turnebus; a quo non multum differt, quod Meursio placuit et Pareo, *Megabuzo*. Tantum autem apparet, si quid mutandum sit, non esse *Megabyzi* scribendum, sed *Megalobyzi*. Versui enim cum metueret Hemsterhusius, et ad metri leges aptius respondere hanc formam censeret:

N. Qui istic Theotimus est? C. Megabuli filius:

non cogitauit de lenissimo artificio, quo uel caesurae rectius consulitur:

N. Qui istic Theotimust? C. Megalobyzi filius.

Nam quos reliqui *Μεγαβύζους*, eosdem ipse Strabo *Μεγαλοβύζους* nomine uocauit: ubi non erat, cur illud reponi Coraes *Σημειώσ.* p. 289. iuberet. Fatendum autem certe hoc est, non solos Plauti libros Palatinos cum in aliis Graecis tum in *y*, *z* litteris errasse frequentissime. Ac de *y* littera cum uix opus sit exemplis: testantur enim hoc *Chrisalus*, *Lidus* nomina in Bacchidibus, *Argirippus* in Asinaria, *Aegiptii* tum alibi tum Poen. V, 5, 12., *xittilis* uel *xutilis* in Pseud. I, 2, 76.: *zonam*, qui Palatinos scripserunt, exararunt *sonam* Merc. V, 2, 84., ubi *senam* Lipsiensis; qui autem Decurtatum, ibid. III, 4, 62. *Zacynthum* scripsit *acingthum* praemissa singulari nota quadam, quae nec litterae ullius est nec ab haesitabundo librario ipso uel intellecta uel certo consilio posita. Ita apud Quintilianum in quibusdam libris *megabuxum* exstat, *negabusum* in ed. princ. Nolo enim corruptelae fontem ab ipsius aetate Plauti repetere, quem sane probabile est omnino non usum esse illis duabus litteris, quas ne Attius quidem et Ennius usurparunt, si uera tradiderunt Cicero et Marius Victorinus apud Conr. Schneiderum Gramm. lat. Elem. I, p. 376. coll. p. 39. Vt, si non ipsam illam, quae Pareo arrisit, *Megabusi*, certe non ualde dissimilem formam Plautus exarasse ipse uideatur.

Menandriae fabulae Plauto duce attribui fortasse quaedam ex incertis quae feruntur Menandri fragmentis poterunt, uelut Sententiarum singularium u. 423. Mein. 532. Brunck. *οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα κάλλιον φίλου*, comparatus a Bothio cum Bacch. III, 2, 2.:

arbitror
Homini amico, qui est amicus ita uti nomen possidet,
Nisi deos ei nil praestare.

Sed nec huic exemplo multum tribuo, praesertim in aliqua frequentia similium apud Plautum sententiarum, ut Epidic. III, 3, 44.:

Nihil homini amico est opportuno amicius —:

nec hoc omne genus uideo cum proposita quaestione ita coniunctum esse, ut non possit missum fieri. Multo etiam minus tribuo ab eodem Bothio comparatis Bacchid.

V, 2, 76. ſqq.*) cum Amphidis e Γυναικοκρατίᾳ uerſibus, qui ſunt apud Athen. VIII, p. 336. c. d., nec tribuerem, ſi uel maxime certa imitatio eſſet: alioqui quid illis facias, quae de ueteri deque noua puerorum diſciplina ab Lydo prolata Bacch. III, 3, 16. ſqq., ad Ariſtophanis Nub. 961. ſqq. imitationem compoſita poſt Lipſium Epiſtolic. Quaeſt. III, 17. nuper Oſannus iudicauit Comment. de Plauti Amphitruone in Muſ. Rhen. a. 1834. p. 331.?

At, audio, Menandriae fabulae et Plautinae qualiſcunque ſimilitudo uno quodam fragmento corruit, quod ex Diſexapatonte Fulgentius Myth. III, 1. p. 704. Stauer. attulit, cuius ὦ Δημέα uerba nihil utriuſque fabulae potuiſſe commune eſſe demonſtrare uideantur manifeſto. Itane uero? Quid enim, ſi perſonarum nomina ſeu cuncta ſeu nonnulla mutare latinus poeta conſueuerit? Quod quidem Terentium certis teſtimoniis conſtat ſic inſtituiſſe, quae uide apud Meinekium Men. p. 7, 67. uel Grauertum Analect. hiſt. et phil. p. 140. 154. Itaque ne de eo quidem licet ex Plautina fabula coniecturam capere, num Bacchidibus ſororibus hoc nomen iam Menander fecerit: quemadmodum hunc ſcimus Glyceram ſuas delicias in aliqua fabula celebraſſe (cf. Mein. p. 38. ſq.), eundemque fortaſſe etiam Bacchidem amaſiam, ſi uera ſint quae p. XXVIII. et 303. Meinekius diſputauit. Sed ne his quidem uerſibus quicquam commune eſſe cum Plauti fabula poteſt.

§ 6.

Reuertor ad Bacchidum initium, quod cum per aliquot ſaecula creditum eſſet intercidiſſe, noſtra quidem memoria exſtitit, qui uaniſſimam omnem illam opinionem cenſens nihil quidquam deeſſe, ſed integerrimam haberi fabulam et ſibi perſuaderet et aliis omnibus ſe crederet tam idoneis argumentis poſſe probare, ut nemo iam praepoſtera quadam *antiquitatis reuerentia errare cum priſca aetate, quam cum noua malle uerum uidere* uideretur. Tanta enim non conſolita alioqui confidentia ſuam ſententiam F. G. E. Roſtius pronuntiauit edito a. 1811. Plautinorum Cupediorum ferculo ſecundo. Cuius integerrimi uiri non poſſum quin omnem diſputationem ſatis eſſe leuiter inſtitutam iudicem. Eſt autem ea tripartita. Ab Iuntinae enim editionis additamentis profectus *obſcurum illorum auctorem* ait p. IV., *niſi inanis gloriae aut lucelli uano ſtudio ad hoc exordium Plauto ſupponendum impulſus ſit, non potuiſſe aliam male ſeduli*

---

*) Verſus anapaeſtico ſyſtemate comprehendendos puto:

Non tibi uenit in mentém, amabo,
Si, dúm uiuas, tibi béne facias,
Iam pól id quidem eſſe haud perlónginquom:
Neque ſi hóc hodie amiſéris, poſt in
Morte id uenturum eſſe úmquam?

ueniat pro *eueniat* etiam I, 1, 46. libri et ſcripti et ante Camerarium editi omnes habent:

Quid ſi apud te ueniát deſubito prándium aut potátio.

laboris caussam habere, quam quod poetam aut prologo supersedere, aut personas eo, quem finxit, sermone loquentes in scenam introducere, aut utrumque non potuisse arbitraretur. Itaque primum prologi praemittendi nullam plane necessitatem esse studet earum exemplis fabularum ostendere, in quibus illam consuetudinem poeta omnino neglexerit, Curculionis, Cistellariae, Epidici, Mostellariae, Militis, Persae, Stichi. E quarum numero statim eximendae Cistellaria cum Milite, quibus non sine aliqua ratione Mostellariam iunxit Eichstadius de dram. com. satyr. p. 120.: in quibus non omnino neglexit, sed *post principium fabulae* prologum *induxit, ceterorum magnae auctoritatis poetarum ueterum exemplo,* ut ait Donatus praefat. extr. in Terent. Phormionem. Contra addendae potius quaedam fabulae, quarum certe a Plauto profecti esse prologi nequeunt. *Nec uero ex iis caussis, cur fabulis interdum praefandum esse poetae putarint, ut aut excusarent sese commendarentue, aut spectatoribus perplexius argumentum exponerent, aut plebis erga histriones iniuriam, aliosque peruersos mores notarent, quaeque plures cogitari possint, ullam* Rostio p. V. *uerosimile est Plauti animo in hac fabula scribenda obuersatam fuisse.* Atqui hoc nemo non uidet prorsus ita comparatum esse, ut non maiore iure affirmetur quam negetur. Vnde enim tandem istam suam Rostius hauserit scientiam? Enimuero de qua una caussa ne nobis quidem iudicare negatum est, quae quidem pertinet ad ipsius fabulae argumentum, eam, si id sequimur, quod probabile uideatur esse, in contrariam potius partem ualere intelligemus, ubi, quam sit uel expeditum uel non expeditum Bacchidum argumentum, quaesierimus postea. Sed tamen concedimus disputationis summam: concedimus nullam Plauto fuisse prologi scribendi necessitatem, et ad alterum locum progredimur argumentationis Rostianae (p. V.). *Neque enim abruptum fabulae initium iustam caussam praebere de eius integritate dubitandi; manifestum esse eius Bacchidis, a cuius uerbis ordiatur fabula, sororem antea uerba aliqua, eaque non pauca fecisse; sed hoc etsi poeta persuasum cupierit spectatoribus, tamen non in scena fieri, sed priusquam uelum caderet factum cogitari eum uoluisse. Hoc enim illud esse artificium, quo illudere poetas spectatoribus, ut in rem praesentem hi uenire, nec agendae fabulae, sed rei gerendae sese interesse arbitrentur; cuiusmodi fabularum ordiendarum rationem et plurimum habere gratiae et lenocinii, nec a Plauto neglectam alibi esse, ut Asinariae, Casinae et Cistellariae initiis.* Adiici, ut arbitror, alia exempla Plautina potuerant; sed hoc ipsum quaeritur, num, quod artificium a Plautina arte minime abhorrere et nos concedimus liberaliter nec quisquam negauit, conueniat in Bacchides, an huius fabulae singularis quaedam ratio sit et in ipsa similitudine dissimilitudo? Sed tamen ut etiam hoc largiamur potius aliquantisper quam concedamus, quid tandem binorum ui argumentorum efficitur? Nihil profecto aliud, nisi parum idoneas Antonio Panormitae male seduli laboris caussas fuisse; integram haberi Plauti fabulam probatur minime. Quae reliqua sunt, iis non tam probare sententiam suam, quam defendere ab aliorum dubitationibus animum induxit. Nam quod eius codicis Plautini, quem saeculo XV. e Germania perlatum in Italiam supra dixi, apographum in Marciana bibliotheca Florentina repertum sic doctissimus Laurentius Mehusius describit Praef. in Ambrosii Trauersarii Epist. et Orat. p. XLIII., ut duodecim posteriorum primam

fabulam eſſe *acephalam* dicat: id ſane Roſtio (p. VII.) facile credimus poſſe ad ſolum, quod deſideretur, argumentum ſpectare: non poſſe ad ipſius initium fabulae, non concedimus. Ac ne illud quidem ita diſputauit, ut non ſit aliqua ex parte notandus. Nam quod ſuae neceſſitatem interpretationis argui eo dicit p. VII., quod argumentum Graecis *κεφάλαιον* dicatur: nec, hoc Graece dicendum *ὑπόθεσις* fuiſſe, nec, a qua ſtirpe *ἀκέφαλος* ducatur, cogitauit. Praeterea ueterrimi illius codicis, e quo ſingularum fabularum initia Mehuſius excerpſit, librarium ait uariandae orationis gratia modo *argumentum* modo *prologus* modo *incipit feliciter* uocabulis uſum eſſe. Hoc etſi ab noſtra cauſſa alienum poſſum miſſum facere, tamen uerum quidem non eſt; in una enim Pſeudolo erratum eſt plurimis in libris in hunc modum, ut turbatis Mercatoris et Pſeudoli confiniis illi fabulae continuentur duo prologi uerſus, qui eſt Pſeudoli, huic autem praemiſſa *Prologus* inſcriptione, quae illuc pertinebat, argumentum perſcribatur. Denique nec illud uim habet ullam, quod ex eiuſdem Mehuſii uita Ambroſii p. 388. Roſtius p. VIII. attulit alius codicis, quo Excerpta tenentur complurium ſcriptorum, haec uerba: *Incipiunt Notabilia de comoediis Plauti nouiter repertis, quae ſunt XII, et primo de Bacchide, cui deficit principium.* Quod non minus eſt ambigue dictum, quam cum acephala fabula uocatur, ſed, quandoquidem in anquirendis teſtimoniis adhuc diſputationem continuimus, ne in cenſum quidem uenit prae illis, quae § 2. ſunt congeſta.

§ 7.

Aegre autem feras aliud argumentorum genus, quod ſuapte natura grauiſſimum conſulto huic loco repoſuimus, adeo ab Roſtio neglectum, ut uix in tranſcurſu leuiter tetigerit p. V. Vbi parum ſe moueri Camerarii ſententia dicit, qui *ex Bacchidibus Plauti* ait p. 418. *adducuntur a Chariſio, quae in hac fabula non leguntur, ut eſſe mutilam illam facile exiſtimare poſſimus.* Et interpoſito de nouiciis Panormitae commentis iudicio: *Fulgentius quidam interpres ueterum nominum,* N a ſ i t e r n u m *adducit de Plauti Bacchide,* N a ſ i t e r n a m c u m a q u a f e r a s. *Neſcio an alia illa fabula fuerit: nam huius nomen eſt Bacchides.* Et apud Fulgentium quidem p. 563, 31. hodie legitur *Plaut. Bacch.;* quodſi legeretur *Bacchide*, ut in Mehuſii codice antea commemorato, non maioris hoc momenti eſſet, quam quod idem leuiſſimus quidem homo Fulgentius p. 564, 4. e *Plauti Chryſalo* citat Bacchidum uerſum II, 3, 44.: quode Oſannus dixit Analect. crit. p. 164.: uel quod *Bacchae* noſtram fabulam inſcribi in codice San-Danielenſi Car. Wittius teſtatus eſt in Blumii Biblioth. libr. mſſ. Ital. p. 232., itemque Chariſius p. 176, 12. Putſch. Plautum prodit *ampliter* pro *ample* dixiſſe *in Bacchis* h. e. Bacchidum IV, 4, 26. Contrario uitii genere affectus Seruius in Virg. Aen. XII, 605. uerſus protulit ex *Attii Bacchidibus* h. e. e Bacchis, quos quidem Pareus non dubitauit reponere in Plautinae fabulae fragmentis. Sed Roſtium demiror ſane tam ſicco pede illarum uelut fluctus dubitationum praeteriſſe, ut neminem ignorare diceret, ſaepe grammaticos in citandis librorum titulis allucinatos eſſe, ipſumque Fulgentium erraſſe, qui quae in Stichi II, 2, 18. ſe legere

uerba meminisset *nasiternam cum aqua*, in Bacchidibus reperiri temere contenderet. Ac de Fulgentii testimonio uiderimus deinceps: cuius quidem uentosissimi hominis satis hodie perspecta uanitas nullo pacto componi cum ceterorum grammaticorum diligentia debet. Sed scire uelim, quam saepe in commemoranda Bacchidibus hallucinatos istos grammaticos Rostius putarit? Quanto ab hac parte consultius duobus ante saeculis Iosias Mercerus iudicarat, cui fragmentorum multitudo ab uno Nonio ex Bacchidibus citatorum, in hodiernis autem exemplis non repertorum, satis praebere caussae uidebatur, cur de duabus eius fabulae editionibus cogitaret Notis in Nonium p. 676. 696. 761. 642., quanquam non uberius expositis rationibus eius sententiae. Nec Ianum Gulielmum uis fugit illius multitudinis; sic enim Quaestionum in Plauti Bacchides caput I. orditur: *Bacchides Plauti fabulam mutilam hodie et truncam multis partibus circumferri compluria argumento sunt. primum prologi et prooemii nihil, quod argumentum, ut solet, explicet, et in rem ipsam spectatorem inducat. tum in medio grammaticorum testimonia, quae frustra quaeras in ea quam nunc terimus.* Rursus autem quanto idem ille, cuius equidem minime probo coniecturam, Mercerus consultius tamen quam Fridericus Osannus egit, qui Analectorum criticorum Berolini editorum a. 1816. capite X. in recensionum diversitatem exemplarium Plautinorum dedita opera inquirens huius quoque, in qua uersamur, fabulae duplicem agnoscere recensionem et sibi uisus est et aliis persuadere studuit adeo neglecto illo argumentorum genere, quo usus iam Mercerus erat, ut ne unum quidem fragmentorum ex Bacchidibus a grammaticis repetitorum suae adhiberet disputationi. Quae autem et qualia ipse argumenta in medium protulerit, post paullo, simulatque alius rei mentionem fecerimus item ab Osanno praetermissae, uidebimus. Apprime enim congruere in duplicis recensionis suspicionem debuerat memorabile Charisii testimonium uideri p. 184, 7.: *Meditate. Plautus in Bacchidib. Aedepol nae tu illorum mores perquam meditate tenes. in quibusdam non ferunt.* Apertum est exemplarium discrepantiam significari, in quorum parte non legatur ille uersus, qui est III, 6, 16. Corruptum enim *ferunt* est ex *feruntur*, idemque uerba illa ualent, quod non raro apud Graecos obuia ἔν τισιν οὐ φέρεται. *) Manasse autem eam notitiam puto ex ueteris scholiastae commentario: quod quidem non leuiter dico. Notabile est enim, in codice Palatino altero s. decurtato uoculis Plautinis *ne* et *perquam meditate* superscriptas eadem quidem ueteri manu has esse: *certe, ualde sapienter.* Eiusmodi glossemata

---

*) Nam cum ur syllaba scribendi compendio hoc notaretur *ferunt*, non raro peccatum est in utramque partem. Sic Bacch. I, 1, 10. *reuehatur* in Ed. princ. corruptum est in *reuehat*, V, 2, 13. *intuentur* in Decurtato in *intuent.* Contra pro *cruciat* III, 3, 89. Ed. princeps cum Lipsiensi cod. exhibent passiuum: in iisdemque libris legitur quod uulgatum est III, 6, 19. *frustrantur*, cuius emendandi uiam monstrat Decurtati scriptura *frustrant*:

'Atque hi se-cum frustrant, frustrari alios stolidi existumant.

Simillimaque ratione uulgatum IV, 9, 16. *geruntur*, quod praeter principem editionem etiam Vetus codex tenet, corrigendum ex Decurtato Lipsiensique sic est:

Hunc ipsum exurit. 'Ego sum Vlixes, cuius consilio haec gerunt.

non ab nouiciis hominibus ſcripta ille codex tenet tam rara, ut non poſſit ſingularis quaedam earum ratio eſſe.*) Iam uero cum allato exemplo compara ab eodem Chariſio, uel potius, ut commode nuper G. Freundius admonuit Praef. in Lex. lat. ling. p. LXXIII., ab Iulio Romano Comminianoue ſeruata Aruntii Celſi, Flauii Capri, L. Cornelii Siſennae in Plautum ſcholia, quae uno in conſpectu poſita habes in Suringari Hiſtoriae crit. ſcholiaſtar. Lat. P. I, p. 70. ſqq.; compara uelut illud apud Chariſ. p. 196, 16. *tractim] Plautus in Amphitryone. Vbi Siſenna pro* l e n t e *inquit;* uel cum apud eundem idem in eadem fabula *examuſſim* pro *examinato*, uel *tuatim* pro *tuo more* poſitum eſſe dicit. Sed ut illum in Bacchidibus uerſum ſiue Siſenna ſiue alius quilibet deſiderari in quibusdam exemplaribus dixerit: quid tandem inde conſectarium? Nihil profecto grauius quam ex eo, quod in prima Bacchidum ſcena unus quidam uerſus bis ſcriptus eſt, u. 40., qui iam aderat poſt u. 30., recte priore fabulae loco expungi iuſſus ab Acidalio Diuin. et interpr. in Bacch. cap. 1. (in Gruteri Theſ. crit. VI, p. 194. ſq.), expunctus a Bothio. At, inquit, ſatis grauis haec ipſa iteratio Oſanno uiſa eſt: ut quo altero ex duobus argumento demonſtrandae duplicis recenſionis uſus ſit. Audio. Verumenimuero, ut ſimile genus contendam, quotus quiſque ſcriptus liber eſt uelut Graecorum poetarum ſcenicorum, quin in eo aut omiſſus aliquando unus aliquis uerſiculus ſit incuria librariorum: (atque abeſſe ſalua ſententia ille potuit, qui eſt Bacch. III, 6, 16., nec alienum hoc genus negligentiae a Plautinis libris fuiſſe cum alibi oſtendimus tum luculentiſſimo documento codex reſcriptus Ambroſianus exſtat:) aut non ſuo loco iteratus procliui ſcribentis lapſu. Quemadmodum in ipſo altero Palatino non paucos uerſus inter ſcribendum praetermiſſos librarius in marginibus adiecit: unde quam facile ab aliis in fabulae continuitatem inſeri alienis locis potuerint, non eſt quod perſequar longius. Atque perperam iteratorum uerſuum exempla in ipſo Bacchidum initio Palatini libri praebent, in quorum ueteri I, 2, 60. 61. et ſuo loco et ante u. 58. poſitos Pareus teſtatur cum Grutero; in altero autem I, 1, 73. et 74. ſic ſcripti ſunt:

Nā ut naui uecteſ credo timida eſ. aliquantū ſoror
Simul huic neſcio qui turbare quihuc it decedamus
Nā ut innaui uecteſ credo timida eſ aliquantū ſoror.

Non magis autem altero moueor Oſanni argumento, ut duplicem mihi fabulae recenſionem perſuaderi patiar ſiue ab ipſo poeta ſiue priſca aetate dedita quidem opera et certo conſilio factam. Nam ſane ſi quaſlibet uel librariorum turbas uel ſciolorum luſus habere recenſionum in numero animum induxeris, nec ego litem Oſanno moueo.

**) Vt prorſus mittam appictas ſ c r i p t u r a e d i ſ c r e p a n t i a s (quarum quidem etiam maior quam in Decurtato multitudo eſt in Vetere), ſolas quae ſuperſcriptae ſunt e x p l i c a t i o n e s ex una fabula afferam. Bacch. IV, 7, 16. *uenire] .i. uendi,* quod tranſiit in ed. princ. IV, 8, 42. *inque] dic* (eo enim ualet calami errore ſcriptum *dio.)* IV, 9, 2. *menitum] pro munitum.* IV, 8, 60. *i, uiſe eſtne] imp̃. exũbo eo,* quae quid ſibi uelint nondum exputaui.

Nec enim alio ex fonte eorum in Bacchid. III, 4. uerſuum condicionem repeto, quos infra poſui, ut a u. 14. in optimis libris ſcripti ſunt:

Verum quam illa umquam de mea pecunia
Ramenta fiat plumea propenſior,
Mendicum malim mendicando uincere.
Numquam edepol uiua me irridebit: nam mihi
Decretumſt renumerare iam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi ſubblandibitur
Tum, cum mihi nihilo pluris referet, *)
Quam ſi ad ſepulchrum mortuo dicat iocum.
Sed autem quam illa umquam meis opulentiis
Ramenta fiat grauior aut propenſior,
Mori me malim excruciatum inopia.
Profecto ſtabile eſt me patri aurum reddere.
Eadem exorabo, Chryſalo cauſa mea
Pater nē noceat neu quid ei ſuſcenſeat e. q. ſ.

Horum uerſuum 14 — 18. et 22 — 25. Oſannus geminas partes eſſe duplicis recenſionis cenſuit p. 201., male ſeduli grammatici ſtudio in noſtris exemplaribus conglutinatas. Vellem addidiſſet, utri fidei plus tribueret: quam in rem uti commodiſſime Nonii teſtimonio poterat, uerſum 15. e Plauto ſine fabulae nomine afferentis p. 222, 5. cum leui corruptela *plumbea*, quam pro uulgato ante Pyladem *plumia* a Pio commendatam ſuſcepit Carpentarius. Longe ab Oſanni ratione diuerſam uiam Bothius ingreſſus temere utriuſque partis uerſibus mixtis et confuſis protulit, quod probari nullo modo poſſit. Sed ne Oſannus quidem ſatis feciſſe iudicari poteſt: nec enim apto ſententiae uinculo u. 26. uerba *eadem exorabo* e. q. ſ. coeunt cum uerſuum 19 — 21. ſententia. Quapropter ego ex interpolationis ſocietate eximendum u. 25. ſtatuo, ut hoc ordine ſinguli uerſus antiquitus ſeſe exceperint: *Decretumſt* — *Igitur mihi* — *Tum cum mihi* — *Quam ſi ad* — *Profecto* — *Eadem exorabo* —. Etenim imprimis appoſita ad Mneſilochi animum deſcribendum repetitae u. 18. et 25. ſententiae grauitas eſt. Qui quod antea ſe decernere dixerat ſimpliciter, de eo paullo poſt magis magiſque confirmato conſilio multo etiam fortius *profecto* ait *ſtat ſententia, a qua non me patiar auelli.* Illis autem *me patri aurum reddere* (imperite enim Bothius *patri me aurum reddere*) tam apte annectuntur quae conſequuntur *eadem exorabo*, nihil ut ad ſermonis concinnitatem deſideretur. Nec enim rara locutio *ſtabile eſt* credi poteſt interpretando *decretumſt* eſſe adhibita; nec pro uerſus 25. interpretatione priorem illum 18. habebit, qui quid in hoc genere criticae artis ratio poſtulet, perſpexerit. Qui autem reliqui ſunt tres uerſus, eos ſane deberi ſcioli alicuius ſedulitati credo, in uerſuum ſpeciem concinnantis quae interpretationis cauſſa aſcripta uideret.

---

*) De hoc uerſu dixi in editione Bacchidum.

Quod quidem cum de u. 22. 23. sua sponte intelligatur: nam ut taceam ineptissime *sociata grauior aut propensior*, nec numeros prioris uersus placere cuiquam puto, nec *opulentiae* uel usitate dicuntur uel satis opportune: consequens est etiam ad u. 24. pertinere. Cuius duplex hiatus, etsi minime carens exemplis ac desensus ab Lingio Quaest. Plaut. p. 21., tamen in reliquorum ui argumentorum suspicionem auget. Neque enim futilissimi supplementi e Schobingeri codice proditi, a Pylade autem, Vgoleto, Angelio, Aldo suscepti: *mori me malim misera excr. inop.* ulla ratio habenda, nec Camerariae scripturae *mori me mauelim*, nec Bothii commentorum olim *moriri malim med* proponentis, nuper *moriri malim excr. me inopia* amplectentis. Vnum quod aliquid dubitationis iniiciat, illud est *sed autem*, quod in Palatinis scriptum exstat pro uulgato per omnes editiones et Lipsiensem codicem *sed ante*: sed tamen ne hoc quidem esse eiusmodi uidetur, ut non potuerit ex ipsius imitatione Plauti nasci. Confer Rud. II, 5, 15. Truc. II, 3, 14.

§ 8.

Restant quidam Bacchidum uersus, quos etsi Osannus non in duplicis recensionis societatem asciuit, tamen non praetermisit Analectorum capite IX., quo *interpolationem* fabularum Plautinarum indagare studuit. Namque a Plauto profectos esse hos uersus negat IV, 9, 149. sqq.:

Sed, spectatores, uos nunc ne miremini,
Quod non triumpho. peruulgatum est: nihil moror.
Verumtamen accipientur mulso milites.
Nunc hanc praedam omnem ad quaestorem deferam.

Quorum fidem operae pretium est audire, quibus argumentis impugnarit. *Quod Ciceroni* ait *in Pis.* 25. *de uana triumphandi cupiditate et studio declamare licet, non idem a Plauto dici poterat, cuius aetatem uix plus quam duo triumphi, alter Marcelli a. V. C.* 531., *alter P. Scipionis Africani a.* 549. [immo 552.] *attigerunt; quo tempore si Plautus triumphandi morem ut peruulgatum et tritum propinauisset deridendum, non posset non ineptus uideri. Ad ea potius tempora Plautinus locus spectat, ubi triumphandi frequens usus in abusum uerterat.* Quae ubi primum legebam, aliquamdiu animi perturbatus, mox uelut longinquae memoriae recordatione de Liuii in hoc genere diligentia admonitus coepi triumphorum exempla circumspicere, reperta disponere, conquisitorum numerum computare, cum lectis relectisque Osanni uerbis comparare: postremo uix mihi ipse non diffidens tamen credere sum coactus, quod persuasit oculorum fides. Quippe quinque ab urbe condita saeculis, si ne regum quidem tempora praetermittimus, triumphatum est centies uicesies septies, ab initio autem sexti saeculi ad mortem M. Atti Plauti, quae accidit a. 569. aerae Capitolinae, quadragies bis, hoc est quadragies praeter binarium numerum Osanni, itemque praeter ouationes. Quodsi quis tantum aberrare a ueritate Osannum potuisse diffidat, suadeo ut Fastos consulares et triumphales adeat uelut a praestantissimo Onuphrio Pan-

uinio compositos in edit. Venet a. 1557. p. 200. sqq., uel ab Sigonio Oper. omn. ed. Mediol. a. 1732. uol. I, p. 11. sqq. Nunc autem persentiscisne, quam commode peruulgatum triumphandi morem dicère is poeta potuerit, quem haud ita multo post initium sexti saeculi natum esse oporteat? quandoquidem probabiliter de eius natalibus Windischmannus disputauit l. c. p. 121. Praeterea autem minime negligere illud Osannus debebat, quod, in quibus uersamur Bacchidum uersibus, eis Chrysalus respicit prius a se dicta eiusdem scenae u. 47. sq.:

Núnc alteris etiám ducentis úsus est, qui dispensentur
'Ilio capto, út sit mulsum, quí triumphent milites.

Sed nondum missum facio hunc locum, ex quo si minus cogere argumentandi necessitate, at coniecturae certe probabilitate assequi posse actae Bacchidum tempus uidemur. Nam cum sit consentaneum in ipsis temporum rationibus aliquid caussae quaerere, cur leui irrisione triumphandi honorem poeta perstrinxerit, ego quidem imprimis commoda eius irrisionis tempora duo potissimum reperio, finiti Philippici belli, et belli Antiochini. Posteaquam enim inter a. 535. et 542. nullus decretus fuerat triumphus, nullus a. 543. 545., ab a. 547. ad 552. item nullus, nullus denique a. 554. 555., secuta sunt ea tempora, quibus propemodum continua exstitit triumphorum sese excipientium frequentia. Bis est triumphatum a. 556. ab C. Cornelio Cethego de Insubribus Cenomanisque, ab Q. Minucio Rufo de Liguribus Boiisque Gallis (Liu. XXXIII, 22. sq.); a. 557. de Comensibus et Insubribus ab M. Claudio Marcello (Liu. c. 37.), a. 558. ab Q. Minucio Thermo ex Hispania citeriore (Liu. XXXIV, 10.), ut ouationes praetermittam Cn. Cornelii Lentuli et M. Heluii Blasionis, de quibus Liu. ibid. et XXXIII, 27.; bis deinde a. 559. ab M. Porcio Catone ex Hispania, ab T. Quinctio Flaminino de rege Philippo ex Macedonia (Liu. XXXIV, 46. 52.). Sed tamen habeo, cur aptius etiam in proxima tempora conuenire Plauti uerba putem. Missa enim M. Fuluii Nobilioris ouatione (Liu. XXXVI, 21. 39.), de Boiis Gallis a. 562. triumphum egit P. Cornelius Scipio Nasica, a. 563. de Aetolis et rege Antiocho M'. Acilius Glabrio (Liu. XXXVI, 40. XXXVII, 46.); proximus autem annus quaternos triumphos uidit L. Cornelii Scipionis Asiatici, naualemque L. Aemilii Regilli de rege Antiocho, Q. Fabii Labeonis item naualem ex Creta (Liu. XXXVII, 59. 58. 60.), et L. Aemilii Paulli ex Hispania ulteriore (Vellei. Paterc. I, 9. coll. Sigon. comment. in Fast. p. 316.); quos uno interiecto anno secuti sunt a. 566. M. Fuluii Nobilioris de Aetolis et de Cephallenia, et Cn. Manlii Vulsonis de Gallis Asiaticis triumphi (Liu. XXXIX, 5. 6.); nullus autem proximis annis ad mortem Plauti. Habes multitudinem satis ut uidetur idoneam, cur peruulgatus diceretur mos triumphandi; nondum habes rationem, cur in summa frequentia amplissimum honorem parum se curare Chrysalus dixisse uideatur. Etsi igitur iam Minucium Rufum non satis triumphandi honore dignum tribunis uisum Liuius memorat, etsi eundem honorem non sine aliqua tribuni intercessione tum Scipionem Nasicam impetrasse tum Fuluium Nobiliorem narrat XXXVI, 39. XXXIX, 4.: tamen haec leuia fuerunt nec comparanda cum acerrimis certaminibus, quibus peruicacissima contradicentium repugnantia superanda Manlio Vul-

foni, ac multo etiam magis Fabio Labeoni fuit. Ac de Cn. Manlio quae Liuius XXXVIII, 44 — 50. memoriae prodidit, faciunt ut anceps ſit iudicium; ſed Q. quidem Fabio neminem unquam indigniorem ad triumphi honorem acceſſiſſe, ſatis aperte ab eodem declaratum eſt XXXVII, 60. et XXXVIII, 47. Quippe *triumphauit, quem non bellum iniuſtum geſſiſſe, ſed hoſtem omnino non uidiſſe inimici iactabant.* Nunc igitur ſi licet coniecturam facere ex eo, quod ſit probabile, annum V. C. 564. credo eum fuiſſe, quem non longo interuallo ſecuta ſit eius fabulae Plautinae actio, in qua peruulgatus triumphandi mos dicatur multumque de priſca eius dignitate eſſe detractum ſignificetur.

Eo deduximus diſputationem, ut reiectis aliorum de Bacchidibus opinionibus iam, quam in illarum locum ſententiam ipſi ſubſtituamus, exponendum ſit. Quo in genere tripartita omnis quae reſtat opera noſtra erit. Primo enim loco accuratius examinato et perpenſo ipſius fabulae argumento demonſtrabo, non poſſe eam ſic ut hodie fertur e poetae manibus prodiſſe, ſed quarundam ab initio partium iacturam feciſſe prorſus ad argumenti integritatem et audientium exſpectationem neceſſariarum. Secundo loco diligenter compoſitis eis uerſibus, qui ex Bacchidibus excerpti a ueteribus grammaticis non exſtant in noſtra fabula, nullum eſſe oſtendam, qui in argumentum cum totius fabulae tum deſideratarum partium illarum non aut manifeſto conueniat aut poſſit certe ſat commode conuenire. Tertio denique loco, quid ex pertractatis primo et altero loco efficiatur, ita quaeram, ut, quae qualeſque fuerint, quas intercidiſſe ſcenas intellexerimus, probabiliter definiatur.

Atque haec quae reſtant curabimus ut foras dentur propediem: nunc ueniendum ad id eſt, quod hanc praefandi neceſſitatem non iniucundam nobis impoſuit. Nam quo nuper honorifico Profeſſoris Publici Ordinarii munere ſumma nos Regis clementia ornatos uoluit, id, ut legi academicae ſatiſfiat antiquitus ſancitae, publica oratione rite auſpicabimur. Cui orationi de ſtudii philologici et ſcholaſticae inſtitutionis neceſſitudine habendae uti beneuole adeſſe uelint, GRAVISSIMVM ACADEMIAE CVRATOREM, RECTOREM EIVSDEM ACADEMIAE MAGNIFICVM, PROFESSORES ET DOCTORES ILLVSTRISSIMOS, COMMILITONES ORNATISSIMOS qua decet obſeruantia rogamus, inuitamus.

